

Інститут законодавства Верховної Ради України
Мюнхенський Інститут східноєвропейського права

**УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙ:
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА
ПРАКТИКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**Збірник матеріалів
науково-практичних конференцій**

ЮРІНКОН ІНТЕР

УДК 330.322:347.73
ББК 67.312.2я43
У45

За загальною редакцією В. О. Зайчука,
керівника Апарату Верховної Ради України,
академіка НАПН України

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту законодавства Верховної Ради України
(протокол № 3 від 26 лютого 2010 р.)*

**Видання здійснене за фінансової підтримки
Німецької служби академічних обмінів (ДААД)**

(Тези та доповіді подано в авторській редакції)

У45 **Українсько-німецьке співробітництво у сфері інвестицій: проблеми правового регулювання та практики в умовах економічної інтеграції** : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Ін-т законодавства Верхов. Ради України, Мюнхен. Ін-т східноєвроп. права ; за заг. ред. В.О.Зайчука. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 352 с.
ISBN 978-966-667-448-0.

Збірник містить матеріали двох українсько-німецьких науково-практичних конференцій з питань правового та регуляторного забезпечення відносин у сфері інвестицій, що відбулися у м. Києві та м. Регенсбурзі у рамках програми ДААД «Підтримка демократії в Україні» в 2009 р.

Видання розраховане на законодавців, державних службовців, фахівців-практиків, науковців, студентів та аспірантів юридичних та економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, усіх, хто цікавиться сучасними інвестиційними процесами.

УДК 330.322:347.73
ББК 67.312.2я43+65.268я43

© Інститут законодавства
Верховної Ради України, 2010
© Мюнхенський Інститут
східноєвропейського права, 2010
© Юрінком Інтер, 2010

ISBN 978-966-667-448-0

ЗМІСТ

Частина I

Матеріали українсько-німецької науково-практичної конференції «ЗАКОНОДАВЧЕ І РЕГУЛЯТОРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ»

(м. Київ, 18—19 червня 2009 р.)

Програма конференції	7
Вітальні промови	14
<i>Копиленко О. Л.</i>	14
Д-р Г.-Ю. Гаймзют (нім. мовою)	16
З. Клеє	18
А. Хіммельрайх (нім. мовою)	20
Сесія I. Українсько-німецьке партнерство та економічне співробітництво	22
<i>Копиленко О. Л.</i> Інвестиційні пріоритети українсько-німецького партнерства: правова визначеність і перспективи розвитку в умовах глобалізації	22
<i>Ф. Вінценц.</i> Конкуренція, управління корпораціями, транспарентність: фактори, що впливають на інвестиції та економічне співробітництво з Україною (нім. мовою)	29
<i>Награбовий О. О.</i> Перспективи українсько-німецького співробітництва в сфері розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва	38
<i>Мамутов В. К.</i> О розвитку сотрудничества с учёными Германии в области хозяйственного права (тезиси к выступлению)	41
<i>В. Штоттер.</i> Статус переговорів щодо угоди про зону вільної торгівлі між ЄС та Україною (нім. мовою)	44
<i>Санченко А. Є.</i> Перспективи нової базової угоди між Європейським Союзом та Україною: завдання у сфері інвестицій	48
<i>Мовчан Ю. В.</i> Роль ініціативи ЄС «Східне партнерство» у зміцненні економічного співробітництва	60

<i>Омелянюк С. М.</i> Міжнародно-правове співробітництво України з метою залучення інвестицій у сектор ядерної енергетики	63
Сесія II. Передумови успіху і фактори ризику інвестиційної діяльності: українське та німецьке бачення	70
<i>Черняк В. К.</i> Створення сприятливого інвестиційного клімату України як шлях подолання інвестиційної кризи (десять антикризових дій)	70
<i>Ю. Ріс.</i> Обставини, що впливають на успіх та ризик інвестицій у нерухомість в Україні (<i>нім. мовою</i>)	73
<i>Ковальчук Т. Т.</i> Світова фінансова криза і необхідність регуляторного забезпечення інвестиційної діяльності	75
<i>Соловійов В. М.</i> Інвестування малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми та шляхи розв'язання	77
<i>Березянко Т. В.</i> Специфіка та розвиток корпоративних відносин у трансформаційній економіці	83
<i>Федорчук Д. Е.</i> Актуальні аспекти корпоративного права у сфері іноземних інвестицій в Україні	90
<i>Ворошилова І. В.</i> Інвестиційне співробітництво України та Німеччини з країнами Середземноморського регіону в умовах фінансово-економічної кризи (на прикладі Лівії)	96
<i>Куровська І. А.</i> Реалізація державної політики у сфері організаційно-фінансової підтримки інноваційних та інвестиційних проєктів в Україні	100
<i>Українець Н. П.</i> Торговельна політика: мотиви залучення іноземних інвестицій в Україну	112
Сесія III. Сприятливе законодавство як ключовий чинник підтримки інвестиційного клімату: досвід і перспективи	120
Частина 1. Засади правового регулювання іноземних інвестицій	120
<i>Зайчук О. В.</i> Актуальні проблеми правового регулювання іноземних інвестицій в Україні	120
<i>Р. Хаусмани.</i> Правові питання укладання угод про інвестиції з іноземними інвесторами (<i>нім. мовою</i>)	125
<i>К. Тітсьє.</i> Багато-, різно- та двосторонні угоди щодо захисту інвестицій (<i>нім. мовою</i>)	141
<i>Приступко А. О.</i> Законодавчі норми у сфері комерційних відносин та іноземних інвестицій	148
<i>Клименко О. М.</i> Захист прав іноземних інвесторів у контексті формування законодавства України про відчуження об'єктів приватної власності з мотивів суспільної необхідності	154
<i>Павловський А. Б.</i> Сфери інтересів іноземних інвесторів: з досвіду Українського центру сприяння іноземному інвестуванню	161

Частина 2. Загальні правові умови для інвестицій	
<i>В. Зерваціус</i> . Значення підприємницького та цивільного права для захисту інвестицій (нім. мовою)	166
<i>Недюха М. П.</i> Податкове законодавство України: шляхи адаптації до законодавства ЄС	174
<i>Г. Манссен</i> . Створення публічних і прозорих адміністративних процедур як необхідна умова для боротьби з бюрократизмом і корупційними явищами (нім. мовою)	186
<i>Гудима Н. В.</i> Удосконалення правового забезпечення відкритості державної влади як чинник покращення інвестиційного клімату в Україні	192
<i>Кириченко О. А., Харченко О. І.</i> Організаційно-правове забезпечення державного регулювання діяльності учасників інвестиційного ринку України	196
<i>Коваль О. В.</i> Діяльність міжпарламентських інституцій як шлях до створення нормативно-правової бази для забезпечення інвестиційної співпраці.	207

Частина II

Матеріали українсько-німецької науково-практичної конференції «ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: НІМЕЦЬКА ТА УКРАЇНЬСЬКА ПЕРСПЕКТИВИ»

(м. Регенсбург, 23—24 жовтня 2009 р.)

Програма конференції	213
Вітальні промови	218
<i>Ф.-К. Шрөдер</i> (нім. мовою)	218
<i>Копиленко О. Л.</i>	221
Сесія I. Стандарти захисту і загальні механізми вирішення спорів	223
<i>Копиленко О. Л.</i> Законодавчі гарантії захисту іноземних інвестицій в національному законодавстві та двосторонніх інвестиційних договорах України	223
<i>Устименко В. А.</i> Ключові аспекти реалізації гарантій як фактор попередження спорів у сфері іноземних інвестицій	232
Сесія II. Правовий захист іноземних інвесторів у державних судах	237
<i>Зайчук О. В.</i> Деякі аспекти правового регулювання боротьби з корупцією в Україні	237

<i>Клименко О. М.</i> Порівняльний аналіз українського і німецького законодавства щодо арбітражу.	249
Сесія III. Інвестиційні спори в третейських судах.	260
<i>Бошицький Ю. Л.</i> Вибір правової системи та положень щодо арбітражу при укладанні інвестиційних угод (за законодавством України)	260
<i>Середа Г. Г.</i> Аналіз українського законодавства щодо виконання іноземних арбітражних рішень у порівнянні з зарубіжним досвідом	268
<i>Андрусяк Т. Г.</i> Арбітражний (третейський) суд в історії права та правових вчень (до питання про практику вирішення інвестиційних спорів у Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України)	280
<i>Л. Маркерт.</i> Українсько-німецькі інвестиційні спори в міжнародних інституціях з вирішення спорів (процедури в рамках ІКСІД) (англ. мовою)	297
<i>С. Прицков.</i> Вирішення інвестиційних спорів в енергетичному секторі, зокрема на основі Договору до Енергетичної хартії (нім. мовою).	312
Сесія IV. Механізми виконання рішень іноземних державних і третейських судів.	323
<i>Бритченко С. П.</i> Виконання рішень іноземних судів і арбітражів в Україні: стан законодавчого забезпечення і проблеми.	323
<i>Санченко А. Є.</i> Заходи із забезпечення позову як засіб захисту прав сторін у процесі вирішення господарських/інвестиційних спорів	334

Prof. Dr. Gerrit Manssen¹

Das transparente Verwaltungsverfahren als Voraussetzung für den Kampf gegen Korruption und Bürokratismus

Стаття «Створення публічних і прозорих адміністративних процедур як необхідна умова для боротьби з бюрократизмом і корупційними явищами» доводить, що добре розвинуте та якісне адміністративне право є суттєвим фактором успішної життєдіяльності країни, де воно застосовується. Прозорі правила відносин в адміністративній сфері та можливості звернення до адміністративного суду належать до основних гарантій протидії проявам бюрократизму та корупції. Однак, зазвичай, адміністративне право вбудовано у політичні та економічні реалії країни. Найдосконаліше адміністративне право не принесе результату, якщо його застосовувати невідповідно чи неконтрольовано. Під час проведення реформ потрібно завжди пам'ятати про загальну систему функціонування адміністративного права. На даний час ФРН має широкий досвід (як позитивний, так і негативний) з цього питання. За даними міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл Німеччина знаходиться на 14 місці за рівнем корумпованості, а Україна — на 118. Сподіваємося, що Німеччина за умов більш енергійної боротьби проти корупції, а також подальшого покращення системи адміністративного судочинства, підвищить своє місце у цьому рейтингу. Україні потрібне те саме. Безсумнівно, з економічної точки зору Україна має великий потенціал, у т. ч. у контексті розміщення іноземних інвестицій. Однак очевидно, що для сприятливого інвестиційного клімату необхідно створити відповідні структури.

I. Korruption und Bürokratismus in Deutschland und der Ukraine

Korruption und Bürokratismus bedrohen in jedem Staat der Welt die wirtschaftliche und politische Entwicklung. Sie verhindern Investitionen und wirtschaftlichen Aufschwung. Unter den Bedingungen von Korruption und Bürokratismus haben nicht die Tüchtigen wirtschaftlich Erfolg, sondern diejenigen,

¹ Герріт Манссен, 1959 р. н.; зав. кафедрою публічного права (німецьке та європейське адміністративне право), університет м. Регенсбург; доктор юридичних наук, професор.

die sich kriminell verhalten. Letztlich wird das gesamte Staatswesen in Mitleidenschaft gezogen, denn Korruption im wirtschaftlichen und im politischen Bereich entwickeln sich meist parallel zueinander. Korruption behindert insbesondere die wirtschaftliche Entwicklung in Osteuropa.¹

Wie stark die Korruption in einem Staat ist, ist nicht leicht zu ermitteln. Auf dem «Corruption Perception Index» von Transparency International steht Deutschland an 14., die Ukraine an 118. Stelle.² Beide Platzierungen sind nicht schmeichelhaft.³ Deutschland war einst bekannt für einen öffentlichen Dienst, der loyal und gesetzestreu handelte, preußische Pflichterfüllung war gerade in der Verwaltung selbstverständlich und ein Markenzeichen für den deutschen Verwaltungsapparat. Heute ist Deutschland nur noch gehobenes Mittelmaß (nicht nur bei der Verwaltung), andere Länder, wie die skandinavischen Staaten, aber auch Australien, Kanada und sogar Singapur, haben bessere, weil weniger korrupte Verwaltungen (jedenfalls dann, wenn man den genannten Index für zutreffend hält). Dass Deutschland in absehbarer Zeit von der Ukraine überholt wird, ist aber höchstens im Fußball im Bereich des Möglichen. Die Ukraine ist nach der genannten Liste das korrupteste Land in Europa.⁴

Zu der Liste von Transparency International ist aber zu sagen, dass sie die «gefühlte» Korruption zu messen versucht. Sie beruht auf Umfragen. Damit ist es ein glücklich gestelltes Thema, Korruption und Bürokratismus in einen Zusammenhang zu stellen. Denn beides sind Seiten derselben Medaille. Gefühlter Bürokratismus liegt vor, wenn Antragsteller den Eindruck bekommen, ihre Anliegen würden nicht objektiv, sorgfältig und wohlwollend behandelt, stattdessen würden Hindernisse aufgebaut, die der Verwirklichung von geplanten Vorhaben entgegen stehen sollen. Sie kann man dann — so der gewünschte Eindruck bei demjenigen, der eine behördliche Genehmigung begehrt — nur mit Bestechung überwinden. Bei einer gut funktionierenden, transparenten Verwaltung gibt es keine Korruption, weil Bürger und Unternehmen sie nicht benötigen, um ihre Interessen zu verwirklichen und weil rechtswidrige Vorhaben auch mit Bestechungsversuchen nicht realisierbar sind.

¹ Siehe die Beiträge zu Ungarn, Kroatien, Bulgarien, der Slowakischen und der Tschechischen Republik, Polen und Rumänien in: *Küpper* (Hrsg.), *Korruptionsbekämpfung in Osteuropa*, forst Arbeitspapier Nr. 46, Januar 2009.

² <http://www.transparency.de/Corruption-Perceptions-Index-2.1234.0.html>.

³ Zur Skepsis hinsichtlich einer erfolgreichen Korruptionsbekämpfung in Deutschland siehe Handelsblatt vom 25.5.2009: «Deutsche misstrauen dem Anti-Korruptionskampf».

⁴ <http://diepresse.com/home/wirtschaft/international/401351/index.do>: «Korruption in der Ukraine: Kampf gegen Windmühlen».

II. Voraussetzungen für den Kampf gegen Korruption und Bürokratismus

Auf der Liste von Transparency International stehen an der Spitze Dänemark und Schweden, am Ende Myanmar und Somalia. Dies macht eine Grundvoraussetzung deutlich, um eine rechtsstaatliche Verwaltung zu erreichen: wirtschaftliche Prosperität. Je ärmer ein Land ist, desto mehr greifen Bürokratismus und Korruption um sich. Sie verschlimmern dann den Zustand, der sie verursacht. Darum muss man auch bei wirtschaftlichen Problemen entschlossen gegen die Phänomene vorgehen. Tut man dies nicht, gerät man immer mehr in einen wirtschaftlichen Abwärtsstrudel. Vor allem werden Investoren abgeschreckt, wenn sie sich nicht auf eine rechtsstaatliche Verwaltung verlassen können.

In einer Abschlusserklärung und den Empfehlungen des Parlamentarischen Kooperationsausschusses EU-Ukraine vom 26./27.2.2008 findet sich dazu folgende Feststellung:¹

«Der Parlamentarische Kooperationsausschuss (PKA)...

Nr. 24 nimmt mit Besorgnis zur Kenntnis, dass eine vorrangige Aufgabe der Ukraine weiterhin darin besteht, die Korruption zu drosseln, da diese das Wirtschaftswachstum abbremsen und den Zugang für ausländisches Kapital erschweren kann; fordert die neue Regierung auf, ihre Versprechen hinsichtlich der Bekämpfung der Korruption und insbesondere der ihr zugrunde liegenden Ursachen einzulösen; betont, dass die Herstellung eines gesunden, stabilen und berechenbaren Investitionsklimas für die Anziehung von Auslandsinvestitionen von entscheidender Bedeutung ist; ...».

Es ehrt den Verwaltungsrechtler und sein Fach, wenn die Veranstalter ein transparentes Verwaltungsverfahren als wesentliche Voraussetzung für wirtschaftlichen Aufschwung ansehen. Man muss allerdings bescheiden hinzufügen: Das Verwaltungsverfahren ist eine notwendige, aber keine hinreichende Standortbedingung. Die Verwaltung kann die ihr obliegenden Aufgaben zunächst nur dann erfüllen, wenn sie bürokratisch im Sinne von Max Weber ist² (aber eben nicht bürokratisch). Unabdingbar ist eine neutrale, zwischen Sache und Person trennende Aufgabenerfüllung durch entsprechende Amtswalter. Eine solche Aufgabenerfüllung ist nur dann zu erwarten, wenn die Bürokraten über eine hinreichende persönliche und finanzielle Unabhängigkeit verfügen. Wer seine

¹ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/737/737511/737511de.pdf.

² Siehe dazu auch *Manssen*, Verwaltungsrecht als Standortnachteil? Möglichkeiten und Grenzen des Bürokratieabbaus, 2006, S. 11.

Polizisten schlecht bezahlt, darf sich nicht wundern, wenn diese sich bei Verkehrsündern schadloos halten. So ist es überall in der Verwaltung, gerade auch dort, wo es um Investitionen geht. Jeder Beamte kann Gründe finden, wie er ein Investitionsvorhaben stoppen kann, bis er entsprechend bestochen worden ist. Es hilft nur, dass die Beamten sich aus Eigeninteresse rechtstreu verhalten, weil sie nämlich einen guten Job zu verlieren haben. Dafür muss man sie ordentlich bezahlen und ordentlich bestrafen, wenn sie sich bestechen lassen. Einen leistungsfähigen öffentlichen Dienst gibt es nicht zum Nulltarif, auch wenn die Politik dies in vielen Ländern gerne so hätte.

Rechtsstaatliche Verwaltung kann zudem nur dann entstehen, wenn sie unter der Kontrolle der dritten Gewalt, also der Rechtsprechung, steht. Die Kontrolle muss zeitnah erfolgen, ein Problem in vielen europäischen Staaten. Sie muss auch effektiv sein.¹ Dass wird sie nur dann sein, wenn die Richter persönlich und sachlich unabhängig und die Gerichte hinreichend ausgestattet sind. Unabdingbar ist aus meiner Sicht, dass der Rechtsschutzsuchende das Recht hat, bei Gericht eine Verpflichtung der Verwaltung einzuklagen, eine bestimmte Genehmigung zu erteilen (ein Institut, das viele ausländische Rechtsordnungen nicht kennen, die sog. Verpflichtungsklage²). Die Verwaltung muss von Gerichten notfalls gezwungen werden können, einen bestimmten Verwaltungsakt zu erlassen. Zudem benötigt man für den Schutz von Investoren ein leistungsfähiges Staatshaftungsrecht. Wird ein Investor rechtswidrig geschädigt, muss er eine reelle Chance auf Schadensersatz haben (daran mangelt es teilweise auch in Deutschland, das deutsche Staatshaftungsrecht ist ein Anachronismus³, vor allem ist es ausgesprochen bürgerunfreundlich). Erst wenn diese Voraussetzungen erfüllt sind, also ein leistungsfähiger öffentlicher Dienst, eine effektive gerichtliche Kontrolle und eine funktionierende Staatshaftung vorhanden sind, kann sich in einem nächsten Schritt der Ausgestaltung des Verwaltungsverfahrens zugewendet werden.

III. Die Notwendigkeit transparenter Verwaltung

Verwaltung kann nie vollständig transparent sein. Es gibt immer ein gewisses Maß an Informationen, die nicht allgemein zugänglich sein dürfen. Zu denken ist an schutzwürdige Geheimhaltungsinteressen des Staates, an Betriebs-

¹ Zu den Anforderungen, die das deutsche Bundesverfassungsgericht aus Art. 19 Abs. 4 GG ableitet, siehe zusammenfassend *Manssen*, Staatsrecht II, Grundrechte, 6. Aufl. 2009, Rn. 722 ff.

² Siehe zum deutschen Recht § 113 Abs. 5 VwGO.

³ Vgl. *Manssen*, Allgemeines Verwaltungsrecht, 2006, S. 110 ff.

und Geschäftsgeheimnisse oder andere, dem Datenschutz unterliegende Informationen.

Wenn nicht alles transparent sein kann, so hat aber wenigstens das Verfahren transparent zu sein. Hierzu gehört, dass eindeutig definiert wird, welche Informationen unter welchen Voraussetzungen geheim zu halten sind.

Dazu muss den Verfahrensbeteiligten eine rechtlich gesicherte Stellung eingeräumt werden. Rechtsstaatlich unabdingbar ist das Recht auf Akteneinsicht¹ und der Anspruch auf rechtliches Gehör². Wer einen ablehnenden Bescheid von einer Verwaltungsbehörde bekommt, muss nachvollziehen können, wie es zu der Entscheidung gekommen ist (Pflicht zur Begründung³). Nur dann kann er auch nötigenfalls Rechtsschutz vor Gericht begehren. Diese Grundsätze sind in Deutschland seit Mitte der siebziger Jahre in den Verwaltungsverfahrensgesetzen des Bundes und der Länder geregelt.

In den letzten Jahren und Jahrzehnten geht die Tendenz in der öffentlichen Verwaltung in Deutschland aber auch unabhängig von der Stellung als Verfahrensbeteiligter in die Richtung von Informationszugang für grundsätzlich jedermann. Die meisten deutschen Bundesländer haben mittlerweile Informationszugangsgesetze erlassen und geben ohne den Nachweis eines berechtigten Interesses das Recht, sich mit Fragen und Auskunftersuchen an die Verwaltung zu wenden.⁴ Bei großen Infrastrukturmaßnahmen finden Planfeststellungsverfahren statt. Die Unterlagen für die Planung müssen öffentlich ausgelegt werden, Einwendungen werden öffentlich erörtert.⁵ Im Baurecht und Immissionschutzrecht gibt es ähnliche Verfahren. Während früher die Geheimhaltung die Regel und die Offenlegung von Informationen die Ausnahme war, ist es mittlerweile fast umgekehrt.

Sinnvoll ist eine weitgehende Transparenz jedoch nur dann, wenn auf Grund einer freien Presse Missstände in der Verwaltung auch festgestellt und öffentlich gemacht werden. Wieder zeigt sich, dass der Weg in ein demokratisches und rechtsstaatliches System auf mehreren Schienen verläuft. Der eine Faktor ist wertlos, wenn er nicht von notwendigen parallelen Entwicklungen begleitet wird.

Die Hauptprobleme mit Bürokratismus und Korruption zeigen sich in der Regel dort, wo es um besonders viel Geld geht. Anfällig für Korruption ist vor

¹ In Deutschland geregelt in § 29 VwVfG.

² In Deutschland geregelt in § 28 VwVfG.

³ Siehe dazu § 39 VwVfG.

⁴ Siehe als Beispiel aus Deutschland das sog. Informationsfreiheitsgesetz — IFG (Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des Bundes), vom 5.9.2005, BGBl. I, S. 2722.

⁵ Im Einzelnen geregelt in §§ 72 ff. VwVfG.

allem der Bereich des Bauwesens. Insbesondere bei der Vergabe von Aufträgen für Infrastrukturvorhaben muss ein modernes Verwaltungsrecht «Flagge» zeigen. Unter dem Einfluss europäischer Vorgaben hat sich in Deutschland ein eigenes Teilrechtsgebiet des Verwaltungsrechts etabliert, das sog. Vergaberecht.¹ Ab einem bestimmten Schwellenwert müssen Aufträge öffentlich ausgeschrieben werden. Die Vergabeentscheidung kann behördlich (Vergabekammern) und gerichtlich (sofortige Beschwerde zur Vergabekammer des Oberlandesgerichts) überprüft werden.² Auch wenn es im Detail viele Diskussionen und Auslegungsprobleme gibt: Im Grundsatz kann dieses Modell zur Nachahmung empfohlen werden. Es sichert der öffentlichen Hand und insbesondere dem Steuerzahler eine Aufgabenerfüllung zu fairen Preisen. Vor allem die Rechtsschutzmöglichkeiten sind wichtig. Der beste Aufpasser für eine angemessene Vergabe sind die Konkurrenten, die selbst gerne den Auftrag hätten. Ihnen die Möglichkeit zu geben, die Vergabeentscheidung überprüfen zu lassen, verwirklicht ein wesentliches öffentliches Interesse durch die Gewährung einer subjektiven Klagenmöglichkeit.

IV. Fazit

Ein gutes Verwaltungsrecht ist ein wesentlicher Standortfaktor. Transparente Regelungen und gerichtliche Überprüfungsmöglichkeiten sind wichtige Sicherungen gegen Erscheinungen von Bürokratismus und Korruption. Sie sind allerdings eingebettet in ein politisch-ökonomisches Umfeld. Das beste Verwaltungsverfahren nützt nichts, wenn es niemand pflichtgemäß anwendet oder die Anwendung nicht kontrolliert wird. Bei allen Reformbemühungen ist deshalb immer das Gesamtsystem im Auge zu behalten.

Deutschland hat insoweit viele Erfahrungen zu bieten, gute und schlechte. Die Beschäftigung mit deutschem Verwaltungsrecht ist deshalb vor allem für diejenigen lohnend, die sich für ihr Land um den Aufbau einer rechtsstaatlichen Verwaltung bemühen.

Um auf den Index von Transparency International zurückzukommen: Es ist zu hoffen, dass Deutschland durch energische Bekämpfung der Korruption und durch eine weitere Verbesserung des Verwaltungsverfahrens bald noch einige Plätze nach oben klettern kann. Der Ukraine ist Ähnliches zu wünschen. Das Land hat zweifellos ein großes Potential in wirtschaftlicher Hinsicht. Die richtigen Strukturen für ein gutes Investitionsklima müssen aber offensichtlich jedenfalls zum Teil noch geschaffen werden.

¹ Gesetzlich geregelt in §§ 97 ff. des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB).

² Vgl. §§ 107 ff., 116 ff. GWB.